

Concilie over oorlog en vrede

DOOR

G. J. N. M. RUYGERS

Gebeurtenissen op en rond het concilie wekken verschillende gemoedsreacties. Wat voor de een overwinning betekent, ervaart een ander als een nederlaag. Sommigen gaat de ontwikkeling te snel, anderen vragen zich af, of de Kerk dan altijd achterop moet komen. Zulke reacties leiden er toe over het concilie te oordelen in categorieën van optimisme of pessimisme. Er zijn echter zaken die

te belangrijk zijn om daarin te worden gerangschikt. Wat nodig is, is het slaan van nieuwe bruggen tussen de Kerk en de moderne wereld. Dat is een opdracht, die zo goed mogelijk moet worden vervuld, want Kerk en wereld hebben elkaar nodig. Het verklaart de grote belangstelling, die het concilie omgeeft, van christenen en niet-christenen.

Het ligt voor de hand, dat een katholieke vredesbeweging daarbij in het bijzonder haar aandacht houdt gericht op schema 13 (het vroegere schema 17), dat handelt over de verhouding van Kerk en wereld en waarbij ook het vraagstuk van oorlog en vrede uiteraard ter sprake komt.

Het vorig jaar heeft kardinaal Lercara in een toespraak gezegd, dat tot en met Pius XII de katholieke kerk had gestaan aan de rand van de geschiedenis, doch dat Paus Johannes haar had geplaatst midden in de geschiedenis. Als dat waar is — en we menen dat het waar is —, dan moet het bijna onmogelijk worden geacht, dat het concilie na de komende zitting zou uiteengaan zonder een uitspraak te hebben gedaan inzake het vraagstuk van oorlog en vrede. In het atoomtijdperk is de vrede het belangrijkste op aarde, heeft Kennedy gezegd. Zwijgen over wat in deze tijd het belangrijkste op aarde is, zou een nieuwe kloof scheppen tussen de Kerk en de moderne wereld.

Een uitspraak van het concilie in deze zal nooit allesomvattend kunnen zijn.

Om twee redenen niet. In de eerste plaats heeft het vraagstuk van oorlog en vrede zo vele technische en politieke aspecten, dat een kerk daarover geen oordeel kan hebben, omdat zij daartoe niet is bewerktuigd. In de tweede plaats is niemand in staat om, zolang we nog staan midden in de technische revolutie van deze tijd, met nauwkeurigheid te kunnen zeggen tot welke nieuwe situatie deze revolutie precies zal leiden. Dat weet geen politicus en geen bisschop. Dat te erkennen zal door niemand euvel worden geduid. We leven in een ondoorzichtige situatie, waarin het er voor de mensheid om gaat in het reine te komen met de nieuwe gegevens van het atoomtijdperk, teneinde op deze wereld als mens te kunnen blijven leven. Het is de taak van de Kerk om nu, zoals vele malen vroeger, de mensheid te helpen „door de duistere engten der geschiedenis” (Maritain).

Fundamenteel is dus niet de omvang van de uitspraak, maar de kwaliteit van de uitspraak. Die kwaliteit lijkt door twee elementen te worden bepaald.

Een uitspraak, die op de hoogte van de tijd staat, zal in de eerste plaats de erkenning moeten inhouden, dat in het atoomtijdperk het vraagstuk van oorlog en vrede in een nieuwe situatie is komen te verkeren. Er zijn nog steeds teveel mensen, ook politici, die daar moeite mee hebben. Einstein heeft eens gezegd: in het atoomtijdperk is alles anders

CONCILIE
OVER
OORLOG
EN
VREDE

De resultaten van de Internationale Bestuursraad in Parijs, die voor de Nederlandse afdeling grote consequenties zullen hebben, werden bekend nadat dit nummer al ter perse was gegaan. In het volgende nummer komen we hier uitvoerig op terug.

Op het Concilie voerden het woord de scheidende voorzitter van de Internationale Pax Christibeweging Maurice Kardinaal Feltin en de nieuwe internationale voorzitter Bernardus Kardinaal Alfrink.

geworden, behalve 's mensen wijze van denken. De erkenning van het nieuwe betekent afstand nemen tegenover het verleden. Welke betekenis de leer over de rechtvaardige oorlog in het verleden ook moge hebben gehad, in deze tijd heeft de mensheid meer behoefte aan een leer over een rechtvaardige vrede. In de tweede plaats zal zo'n uitspraak over alle angsten van deze tijd heen, heen ook over een verouderde en wat abstracte moraaltheologie, die vaak niet meer voldoende weet had van het ware gezicht van de oorlog, moeten teruggrijpen op de boodschap van het evangelie als boodschap van vrede. Het oplossen van de concrete moeilijkheden is de taak van de politici en het is niet de gemakkelijkste taak. Maar ook in een soms uitzichtloze situatie, temidden van schier onoplosbare moeilijkheden en bittere tegenstellingen, moet het woord van de Kerk zijn als de fakkel van de menselijke hoop. Het zal aan het getuigenis van de Kerk haar profetisch karakter hergeven. Het zal de Kerk opnieuw een plaats geven in de voorhoede van de krachten,

die sturen naar een vermenschlijking van de wereld. In het voorafgaande is gezegd hetgeen een katholieke vredesbeweging moet verwachten van een uitspraak in deze van het concilie. Het kan ook heel kort worden samengevat, zoals kardinaal Alfrink in november deed: een uitspraak van het concilie mag niet achterblijven bij de encycliek *Pacem in Terris* van Paus Johannes. Zou dat wel gebeuren, dan zou de hoop in teleurstelling overgaan. Het zou schade zijn, schade voor de zaak van de vrede, schade voor de Kerk. Een jaar na het verschijnen van de meest bekend geworden encycliek van deze eeuw schreef „*Témoignage Chrétien*”: in zijn geestelijk testament heeft Paus Johannes een perspectief van wanhoop en dood vervangen door een perspectief van hoop en leven. Dit is niet een literaire uitspraak, dit is de kern van de zaak. In deze kern van de zaak ligt de toetssteen voor de uitspraak van het concilie, die op het ogenblik wordt voorbereid en waarnaar alle mensen van goede wil met spanning uitzien.

me de de ling

Vele jaren heeft Pater Dr. H. Brink O.P. geheel alleen de redactie gevoerd van het maandblad van de Katholieke Vredesbeweging Pax Christi in Nederland. Onder soms moeilijke omstandigheden heeft hij deze veeleisende arbeid bekwaam, deskundig en met een niet aflatende toewijding verricht. Het maandblad heeft daardoor in de loop der jaren duidelijk gewonnen aan geest en inhoud. De Bestuursraad van de Pax is Pater Brink daarvoor in hoge mate erkentelijk.

Toch bleef het een onbevredigende situatie, ook voor Pater Brink zelf, dat het blad slechts door één persoon werd geredigeerd. Dit klemde nog sterker naarmate de activiteiten van de Katholieke Vredesbeweging in ons land zich gaandeweg gingen uitbreiden. Die uitbreiding van werkzaamheden, gepaard gaande met een oriëntatie op nieuwe taken, deed dan ook de reeds herhaaldelijk door Pater Brink zelf gestelde vraag naar voren komen of redactie en opzet van het maandblad niet op een nieuwe lees dienden te worden geschoeid. De Bestuursraad van de Nederlandse afdeling van Pax Christi heeft die vraag bevestigend beantwoord en allereerst

een uitbreiding van de redactie noodzakelijk geoordeeld.

Het stemt haar tot voldoening dat zij mej. J. v. d. Ven, dr. H. Brink O.P., mr. J. van Gennip, L. v. d. Kerkhof, drs. F. Kho, G. Ruijgers, dr. L. ter Steeg en drs. B. ter Veer bereid heeft gevonden met ingang van 1 januari 1965 tot de redactie van het maandblad toe te treden.

Gaarne wil de Raad de verwachting uitspreken dat de nieuwe redactie er in zal slagen het maandblad niet alleen een spiegel te doen zijn van nationale en internationale vredesactiviteiten in eigen kring en daarbuiten, doch ook en vooral door voorlichtinggevende en opinievormende artikelen en rubrieken te doen bijdragen tot een nieuwe plaatsbepaling van Nederlandse Katholieken in de vraagstukken van oorlog en vrede en aldus tevens tot de vorming van een waarachtige en verantwoorde vredesgezindheid in ons land.

W. J. Schuijt, vice voorzitter
Katholieke Vredesbeweging
Pax Christi,
afdeling Nederland.

WOORD EN WEDERWOORD

DOOR
JOS ARNTZ O.P.

De brochure „Woord en Wederwoord” is door de Generale Synode van de Nederlandse Hervormde Kerk bedoeld als een „Voortzetting van het gesprek over het vraagstuk van de kernwapenen”. Aldus luidt haar ondertitel.

„Voortzetting” betekent hier niet dat er gesproken wordt over de ontwikkeling in de problemen die zich voltrokken heeft sinds het verschijnen van het herderlijk schrijven: „Het vraagstuk der kernwapenen” van 1962. „Voortzetting van het gesprek” wil zeggen dat de Synode een antwoord geeft op de bezwaren en moeilijkheden die tegen het herderlijk schrijven gemaakt zijn. Bij al deze bezwaren stond expliciet of impliciet het radicale neen van de Synode tegen de kernwapenen in het brandpunt. In het oog van enkelen was dit neen te weinig, in het oog van de meesten was het te veel. Het was te weinig voor hen die zich afvragen of nu eindelijk de tijd niet gekomen is dat de kerken neen zeggen tegen elke oorlog, op welke wijze dan ook gevoerd. Zij zijn teleurgesteld omdat de synode toch nog altijd minstens in beginsel vasthoudt aan de traditionele leer van een rechtvaardige oorlog terwijl zij een profetisch getuigenis van de kerk hadden verwacht. Maar in het oog van de meerderheid heeft de Synode veel te veel gezegd. Een radicaal neen tegen de kernwapenen maakt het westen onverdedigbaar en verstoort het toch al zo hachelijke evenwicht van de balance of deterrence. Het getuigt van

weinig inzicht in de taak van de overheid die de onderdanen dient te beschermen. Een radicaal neen komt neer op een verkapte oproep tot dienstweigering. Als de Synode in een herderlijk schrijven neen zegt, wat blijft er voor de gelovige militair voor wie de synode een gezag vertegenwoordigt nog anders over dan zelf ook neen te zeggen, hetzij tegen het kernwapenen hetzij tegen de Synode en in dit laatste geval ofwel door het gezag van het geschrift te loochenen ofwel door zich buiten de kerk geplaatst te weten.

In Woord en Wederwoord beklaagt de Synode zich er over dat tal van besprekingen zich alleen maar geïnteresseerd hebben getoond in dit negatieve aspect van het herderlijke schrijven. Dit heeft veel meer de aandacht getrokken dan het positieve en opbouwende deel er van. De synode betreurt dit, al verwondert het haar niet (WW, 16, 44) Want in het radicale neen is de synode radicaler dan vele andere kerken die voor haar en na haar gesproken hebben. Noch Pacem in Terris, noch The British Council of Churches noch het uitvoerend Comité van de Wereldraad van de Kerken gaan zo ver. Vandaar dat dit neen de meeste aandacht heeft getrokken. Van de andere kant heeft het radicale neen het „ja” van het constructieve deel als keerzijde. En aldus kan de Synode zich er terecht over beklagen dat haar „ja” niet voldoende aandacht kreeg, ook al is het

— althans naar mijn mening — niet het meest oorspronkelijke deel van het herderlijk schrijven.

Woord en Wederwoord gaat in op de bezwaren die gemaakt zijn en die ofwel van formele ofwel van inhoudelijke aard zijn. Het formele bezwaar heeft betrekking op het gezag van het herderlijk schrijven. Sommigen meenden, op grond van de besliste toon van sommige uitspraken, dat deze het gezag zouden hebben van de artikelen van een belijdenis-geschrift. Anderen daarentegen beschouwden het als alleen maar de mening van een kerkelijke vergadering (WW, 11). Het herderlijk schrijven is een spreken van de hoogste ambtelijke vergadering van de Nederlandse Hervormde Kerk vanuit het besef van haar verantwoordelijkheid tegenover Hem die haar tot haar ambtelijke taak riep... Haar ambtelijk spreken is ook een belijdend spreken. Weliswaar niet op de wijze van een belijdenis-geschrift (WW, 14). Maar het is toch nog altijd meer dan het uitspreken van een willekeurige mening voor een aantal toevallig vergaderde mensen (l.c.). Aldus waarschuwt de Synode zelf tegen een onderschatten van het gewicht van haar woorden maar ook tegen een overschatten ervan.

De bezwaren van inhoudelijke aard die tegen het Herderlijk Schrijven gemaakt zijn en die in Woord en Wederwoord besproken worden zou ik hier in een enigszins vrijere volgorde willen

Pablo Picasso: Guernica, 1937

weergeven. Er kan gezegd worden dat er een zekere „escalation” ligt in het radicale neen. In zijn volle radicaliteit heeft het alleen betrekking op de strategische kernwapenen. Dit neen is gebaseerd op een tweetal overwegingen, die, als ik het goed zie, op twee verschillende niveaus liggen. Op het onmiddellijke niveau ligt de overweging „dat kernwapenen als zij gebruikt worden in een oorlogvoering onbruikbaar zullen blijken voor het bereiken van politieke doeleinden en dat zij als absolute wapenen vanwege hun uitwerking ongeoorloofd zijn . . . In wezen gaat het om een vraagstuk waarbij het bestaan van de mensheid als zodanig in het geding is” (WW, 19). De kernwapenen hebben iets te maken met het einde der geschiedenis. Het gaat om de verschrikkelijke mogelijkheid dat het leven op aarde wordt vernietigd door mensenhanden, zodat het in zekere zin om laatste dingen kan gaan. En daarom, aldus de Synode, is het te begrijpen dat zij het radicale neen heeft uitgesproken (WW, 20).

Deze laatste beschouwing is tegelijkertijd reëel en irreëel. Reëel in zover er inderdaad een enorme „overkilling” is voor alle wereldbewoners. Irreëel, omdat deze wapenen nooit tegen alle mensen, hoofdelijk genomen, gebruikt zullen en kunnen worden. Dit is zowel militair zinloos alsook technisch onmogelijk. Het argument van de wederzijdse vernietiging van de strijdende partijen als volks-gemeenschappen zoals dit in het herderlijk

schrijven naar voren werd gebracht (VK, 18vv) is waarachtiger en doeltreffender. De gechargeerde formulering zoals die in Woord en Wederwoord wordt gebruikt lokt uiteraard en terecht de reactie uit dat het zó erg nu ook weer niet is. Zo erg dat alle leven op aarde vernietigd zal worden in een atoomoorlog is het inderdaad niet. Wat er wél vernietigd zal worden — Tsoe En Lai heeft eens cijfers genoemd die hierop neerkomen dat 90% van de Amerikanen en Engelsen, 75% van alle Russen en 50% van de Chinezen — is al meer dan voldoende om een radicaal neen te rechtvaardigen. Als ethiek meer is dan een aangelegenheid van „schöne Seelen” en iets met menselijk samenleven te maken heeft — en dat heeft zij bij definitie — dan kan er alleen maar gezegd worden dat een oorlog gevoerd met strategische kernwapenen ethisch ongeoorloofd is. Wat de conclusie betreft kan ik dus met de Synode meegaan. Alleen moet daar ook nog bij opgemerkt worden dat dit „ethisch niet mogen” voor mij niets anders is dan een vertaling in ethische categorieën van een stelling uit het politiek-militaire vlak, nl. dat het gebruik van deze wapenen zinloos is. Een verdediging is steeds een afirmatie van zichzelf. Een verdediging gevoerd met deze wapenen is een negatie van zichzelf. De ethische beschouwing is dus niet iets dat tegen allerlei andere beschouwingen indruist. Zij raakt deze in haar diepte-dimensie van de afirmatie

van de mens door de mens.

Ernstig waarschuwt de Synode ook tegen het gebruik van de tactische kernwapenen zowel om de onmiddellijke gevolgen alsook om het gevaar van escalation dat het gebruik ervan met zich zou brengen.

Als derde punt: de kwestie van de oorlog gevoerd met de conventionele wapenen. In beginsel sluit de synode zich aan bij de traditionele leer van de rechtvaardige oorlog, omdat zij deze in overeenstemming acht met het schriftgetuigenis (Rom. 13) (WW, 33). Maar dit is alleen maar een accoord-verklaring met het beginsel, omdat de Synode open oog heeft zowel voor de gewijzigde omstandigheden (WW, 33) alsook voor de „niet te rechtvaardigen onevenredigheid tussen doel en middelen . . . en voor de gevaren van het al te gerede aanvaarden van (conventioneel) wapengeweld als uiterste redmiddel tot handhaving en herstel der gerechtigheid” (WW, 37).

Deze interpretatie van het schriftgetuigenis is en blijft een zeer discutabele zaak. Romeinen 13 handelt in eerste instantie over de onderdanigheid aan het overheidsgezag. Dan pas over het politieke zwaard dat het in feite draagt. Maar niet over het oorlogszwaard. Laten we ook stellen dat het voor veel katholieken een verademing is geweest dat Joannes XXIII in *Pacem in Terris* de leer over de rechtvaardige oorlog

gelaten heeft voor wat ze is en eenvoudigweg gesteld heeft dat het „nauwelijks denkbaar is, dat er mensen zijn die de verantwoordelijkheid voor de slachting en de verschrikkelijke verwoesting van een oorlog op zich zouden durven nemen” (PiT, 111) en „Het is bijna ondenkbaar (deze vertaling lijkt me een afzwakking van het latijnse: *alienum est a ratione*, vreemd aan de rede) dat in ons atoomtijdperk oorlog nog het geschikte middel zou kunnen zijn om geschonden rechten te herstellen” (ibid, 127). Wat de Synode er toe gebracht heeft zich op deze leer te beroepen is, afgezien van de theologische argumenten, ook de overweging dat zij de solidariteit niet wil verbreken met de samenleving waarvan wij deel uit maken (WW, 29) noch met de politieke en militaire leiders daarvan (WW, 27). Maar is deze solidariteit al niet verbroken door haar radicale neen tegen het gebruik van de kernwapenen? Hiermede zijn we gekomen aan het vierde punt van onze beschouwing: de „balance of deterrence”. De Synode erkent enerzijds dat „de aanwezigheid van kernwapenen tot nu toe dan toch maar een, zij het uiterst betrekkelijke en hachelijke veiligheid en vrede hebben in stand gehouden en (dat) een eenzijdige afschaffing van de kernwapenen en de daarmee noodzakelijk gepaard gaande ineenstorting van het westelijke defensiebeeld (-beleid, ? A.) menselijkerwijze gesproken niet verantwoord zou zijn”

(WW, 28). Maar daar tegenover stelt zij: „de veiligheid en de vrede worden in gevaar gebracht door een politiek en militair beleid dat volstrekt bepaald zou worden door een grenzeloos vertrouwen op de kernwapenstrategie” (WW, 26). De „balance of deterrence” werkt immers alleen maar wanneer beide partijen blijken geven van een serieuze bereidheid om metterdaad van hun kernwapenarsenaal gebruik te maken. En zo „is de wand die ons scheidt van de extreme situatie waarin de bereidheid tot het gebruik van kernwapenen leidt tot het werkelijk gebruik van kernwapenen dunner dan wij ons veelal bewust zijn” (vgl. WW, 20). Dit wederzijds dreigen veroorzaakt ten hoogste een afwezigheid van oorlog en een gemeenschap van de angst. Hiervan zegt de Synode terecht dat zij daarvan geen werkelijk heil voor de toekomst van de mensheid kan verwachten (vgl. WW, 29, 33, 36), omdat werkelijke vrede iets anders is. Daarvan worden de voorwaarden aangegeven in het constructieve deel van het herderlijk schrijven waar er gesproken wordt over sociale rechtvaardigheid, coexistentie en organisatie van de vrede. Dit is het ja dat voor de Synode de keerzijde is van haar neen tegen de kernwapenen. Als dit zo is, dan kan het standpunt van de Synode aldus worden gekarakteriseerd: het gaat haar niet om een negatie van de kernwapenen maar om een *Aufhebung* ervan. Dit wil zeggen: de kernwapenen worden genegeerd doordat zij worden opgenomen in een grotere totaliteit waarin het gebruik maken ervan zijn zin verliest. Er moet een eenheid komen waarbinnen er geen plaats en geen mogelijkheid meer is voor oorlogen, hoogstens voor politionele acties. Een politionele actie voeren met kernwapenen is innerlijke tegenspraak. Maar dan verschuift ook het alternatief. Dit is niet ja of neen tegen kernwapenen, maar: afwezigheid van oorlog of werkelijke vrede. Dit is een interpretatie van de woorden van de synode, maar zij is nodig om het standpunt van de synode met betrekking tot het probleem van de dienstweigering begrijpelijk en aannemelijk te maken. Zij zegt dat zij in solidariteit van lot en schuld met heel het menselijke geslacht verbonden uit haar inzicht niet dadelijk alle consequenties heeft aanvaard die het in beginsel met zich kan brengen” (WW, 38). Deze tekst is ontleend aan het hoofdstuk waarin ingegaan wordt op het verwijt dat de Synode het gezag van de overheid ondermijnt door stelling

te nemen tegen de kernwapenen (vgl. WW, 31). Maar het niet-trekken van alle consequenties waarover gesproken wordt slaat wel op het in het volgende hoofdstuk aan de orde komende probleem van de dienstweigering. Men is geneigd te stellen: Als de Synode neen zegt en wel op zulk een radicale wijze, dan zal dat neen toch waar gemaakt moeten worden. Hoe is het dan mogelijk toch te stellen: „Het neen tegen de kernwapenen wordt onzes inziens niet gediend met dienstweigering, maar het moet gemeengoed worden van overheden en volkeren” (WW, 41)? De Synode zegt dit omdat zij uit gaat van het beginsel: „dat bij een vraagstuk als het onderhavige de collectieve verantwoordelijkheid, die dus gedragen moet worden door de volks- en staatsgemeenschap in haar verschillende geledingen en organen, zwaarder moet wegen dan de individuele” (vgl. WW, 42). Maar lost dit iets op? Collectiva handelen niet dan door individuen. En betekent een collectieve verantwoordelijkheid niet dat alle individuen het neen moeten waar maken, ieder in zijn eigen situatie, en dus ook de militair in zijn eigen militaire situatie? Ontkomt men dan voor hen aan het probleem van de dienstweigering? Voor wie het interesseert wil ik wel bekennen zelf meer dan 7 jaar gaarzelde te hebben met betrekking tot een radicaal neen, om anderen niet in een onmogelijke positie te dringen. Zolang het gaat om een pure negatie van de kernwapenen, lijkt me ook nu nog dienstweigering onontkoombaar. Gaat het echter om een dialektische negatie, dan kan het neen inderdaad nog op een andere wijze geïncarneerd worden dan alleen in dienstweigering. Dán is het neen van de Synode aanvaardbaar, plus haar weigering om er alle consequenties uit te trekken — al zou dit laatste dan wellicht toch wat anders geformuleerd moeten worden, om te voorkomen dat het te veel lijkt op een slag om de arm. Bij dit alles blijft echter de opgave staan dat al degenen die het standpunt van de Synode onderschrijven ook waar zullen moeten maken dat de kern van de zaak niet is: kernwapenen of geen kernwapenen, maar iets positiefs: betere internationale betrekkingen met het oog op de vrede, gefundeerd op menselijke solidariteit zoals deze aan de gelovige verschijnt.

JOS ARNTZ O.P.

kort kom men taar

Kerstboodschap

In zijn jongste kersttoespraak heeft Paus Paulus er op gewezen, hoe op het ogenblik, helaas weer in toenemende mate, nationalisme, racisme en militarisme in de weg staan van de broederschap tussen mensen en volken. Drie essentiële obstakels op de weg naar een vreedzame wereld. Soms denken we te eenzijdig aan de bewapeningswedloop. Maar nationalisme en racisme zijn even belangrijk. Het toespitsen van het nationalisme en van de rassentegenstellingen stimuleert weer de bewapeningswedloop. Waar het om gaat, dat is de bereidheid niet één, maar alle oorzaken aan te pakken, die de vrede der wereld in de weg staan.

Wereldgezag

Op de jaarlijkse Zondag van de Vrede heeft de afgetreden voorzitter van de internationale Pax Christi, Kardinaal Feltin, een toespraak gehouden in de Notre-Dame te Parijs. Daarin heeft hij gepleit voor de instelling van „een bovennationaal gezag, gewild en erkend door allen, uitgerust met voldoende middelen, opdat de oorlogen onmogelijk worden gemaakt en de orde tussen de volken wordt verzekerd door een internationale politiemacht, recht en gerechtigheid waarborgend”. De kern van deze gedachte kan men ook in Pacem in Terris terugvinden. Sommigen zullen de neiging hebben deze

woorden uit te leggen als een pleidooi voor een wereldregering. Het kan ook bescheidener, bijvoorbeeld door een wezenlijke uitbreiding van de vrede-bewarende functie van de Verenigde Naties. Maar hoe dan ook, het betekent altijd een belangrijke stap verder dan waartoe staten en volken op het ogenblik nog bereid zijn. Toch moet het die kant uit, willen we ooit het oorlogsverschijnsel uitbannen.

Slaaf of meester

De Vereniging voor internationale Rechtsorde, gewoonlijk de V.I.R.O. genoemd, heeft een rapport gepubliceerd inzake het vraagstuk van oorlog of vrede. De titel luidt: Slaaf of Meester? De ondertitel: de mensheid en haar bewapening.

Drs. Terwisscha van Scheltinga, lid van onze bestuursraad, was een van degenen, die aan de samenstelling van dit rapport hebben meegewerkt.

Er zal nog wel een gelegenheid zijn uitvoerder op dit rapport terug te komen. In ieder geval is ook deze publicatie een aanduiding van de groeiende belangstelling voor het vredesvraagstuk. Voor allen, die de moeite willen nemen hun inzicht in dit vraagstuk te verdiepen, is dit rapport een handzaam boekje. Het bevat talrijke waardevolle gegevens en zakelijke samenvattingen over ingewikkelde vraagstukken. Een nuttig boekje om bij de hand te hebben.

Pluim op de hoed

Het blad G-3 had een artikel opgenomen van Den Doolaard tegen de atoom-bewapening. Een kolonel te Ermelo liet het blad van de leestafels verwijderen, omdat hij het artikel voor de militairen onwenselijke literatuur vond. Kort daarna werd echter het besluit van de kolonel door de Minister van Defensie ongedaan gemaakt.

Het besluit van de Minister verdient waardering. De primaire vraag is niet, of men het met het artikel eens is of niet. Ook niet, of het artikel goed is of slecht, geslaagd of niet geslaagd. Primair is, dat in militaire kring het besef moet doordringen dat men te maken heeft met volwassen mondige mensen, die zich over knellende vraagstukken vrijelijk kunnen oriënteren en kunnen discussiëren.

Minister De Jong heeft daar door zijn besluit ruimte voor geschapen. Hij wil

kennelijk iets anders dan de bevoogding van vroeger. Het is te hopen, dat hij op die weg door zal gaan.

Op het hellend vlak

In New York bevindt zich het bekende Central Park, voor de mensen van een miljoenenstad een van de weinige gelegenheden nog een beetje frisse lucht te krijgen. Het onderhoud van dat park kost per jaar meer dan de hele begroting van de Verenigde Naties omvat. Niettemin bevinden zich de Verenigde Naties in een financiële crisis. Natuurlijk heeft het vraagstuk politieke oorzaken. Maar het feit blijft, dat de Verenigde Naties in 1945 zijn opgericht om de mensheid de catastrofe van een wereldoorlog te besparen. Wanneer dan de Verenigde Naties over onvoldoende financiële middelen beschikken om het normale werk naar behoren te kunnen verrichten, dan rijst toch de zorgelijke vraag, of de volken wel bereid zijn de prijs voor de vrede te betalen.

Aan het werk

De preciese gegevens zijn nog niet bekend, maar het ziet er naar uit, dat in de voorbije maanden ons volk bij gelegenheid van Sinterklaas zo'n 250 miljoen gulden heeft uitgegeven. Dat is meer dan wat Nederland dit jaar uitgeeft voor de hulp aan de arme landen. Er is dus geen sprake van, ondanks alles wat reeds gebeurt, dat ons volk reeds werkelijk bereid is een offer te brengen om het armoede-vraagstuk in de wereld te helpen oplossen. Binnenkort begint weer de vastenactie van de Nederlandse bisschoppen. Het is een gelegenheid, het is ook de bedoeling, te bewijzen, dat er wel mensen zijn in Nederland, die een offer over hebben voor een van de voorwaarden tot de vrede.

Nog een cijfer

Als we de katholieke vredesbeweging in Nederland werkelijk van de grond willen krijgen, dan moet in enkele jaren tijds de oplage van ons blad vermenigvuldigd worden. Dat kunnen niet alleen het bestuur van de Pax Christi of de redactie van het blad, daar moet iedereen aan meewerken. Geen woorden, maar daden. Het moet mogelijk zijn, dat in korte tijd elk lid een nieuwe abonnee voor het blad aanbrengt. Laten we daar nu eens mee beginnen.

Nieuwe commissie adviseert de regering inzake vrede en veiligheid

Op 17 december 1964 had de installatie plaats van de „Adviescommissie inzake vraagstukken van Ontwapening en Internationale Vrede en Veiligheid”. Bij die gelegenheid werd namens de Regering een rede gehouden door Staatssecretaris Dr. I. Diepenhorst. Ter informatie van onze lezers nemen wij hier uit die rede het volgende over:

Wat heeft ons bij de instelling van uw Commissie voor ogen gestaan? Wat vormt de achtergrond van haar totstandkoming? Wat zijn de beweegredenen geweest? Ik meen dat voornamelijk drie overwegingen een rol hebben gespeeld. In de eerste plaats heeft de regering door het in het leven roepen van de Commissie het belang willen onderstrepen, dat zij hecht aan de vraagstukken, welke binnen uw werktein vallen, een belang, dat zij ook graag door anderen daaraan gehecht zou willen zien. In het verleden heeft de regering vele malen met het Parlement van gedachten gewisseld over vraagstukken van ontwapening en internationale veiligheid en vrede; zij heeft daarbij doen blijken van haar overtuiging, dat de feiten van het nucleaire tijdperk ook de regering dwingen terwille van een modern op veiligheid en vrede gericht beleid bepaalde oude noties te verlaten, een aantal gestandaardiseerde meningen te herzien en naar nieuwe standpunten en formuleringen te zoeken. De uitvoerige nota omtrent het ontwapeningsvraagstuk, welke de regering in maart j.l. aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, mede uit een algemene voorlichtings-behoefte, aanbod, geeft een schets van deze verschuivingen — radicale verschuivingen in menig opzicht — welke door de na-oorlogse ontwikkelingen in waarderingen en standpunten moesten worden aangebracht. Eén van de belangrijkste daarvan is misschien wel, dat wij zijn gaan begrijpen — meer dan ooit in de geschiedenis — hoe zeer oorlog temidden van ontwikkelde maatschappijen een, zoals het wel genoemd is, „archaïsche instelling” is geworden en hoezeer vestiging en behoud van vrede en veiligheid in de wereld, het inslaan van nieuwe wegen vergt. Meer concreet gesproken, betekent zulks niet dat waarden welke ons dierbaar zijn, hun gelding hebben verloren, dat fundamentele tegenstellingen gaan verdwijnen of verdoezeld mogen worden

of dat wapens plotseling hun vrede-bewarende functie hebben verloren. Het betekent wel, dat geen veiligheids-beleid meer toereikend is wanneer het de mogelijkheden van wapenbeheersing en wapenbeperking niet volstrekt serieus neemt en niet erkent dat bewapening en ontwapening beide de veiligheid dienen, het betekent ook dat capaciteiten tot vredeshandhaving, welke in wereldwijde organen, zoals de Verenigde Naties aanwezig zijn, versterkt en uitgebreid moeten worden, het betekent tenslotte — het voorgaande houdt het in en roept het automatisch op — dat gezocht moet worden naar nieuwe en verantwoorde vormen van vreedzame samenwerking — en niet alleen samenleven — tussen staten en volkeren. De feiten van het atoomtijdperk hebben de mensheid voor de uitdaging geplaatst om de oorlog te bannen door de vrede en veiligheid opnieuw te organiseren. De volkeren hebben daar een gemeenschappelijk belang bij. Als de regering deze overtuiging heeft, is het, geloof ik, zaak dat deze overtuiging in ons land in ruimere kring wordt onderkend en begrepen. Het besluit tot instelling van uw Commissie is daartoe een middel — zij het zeker niet het enige. Een tweede overweging, welke een rol heeft gespeeld bij de oprichting van de Commissie, houdt nauw verband met hetgeen ik zojuist zeide. Het betreft het arbeidsterrein — als ik het zo mag noemen — dat door uw Commissie wordt bestreken. Nog veel wordt verondersteld en uitgesproken, dat het bij de alternatieven voor de huidige wapen-situatie uitsluitend gaat om kwesties van ontwapening. Ik geloof, dat zulks een simplificatie is en tegelijk een ontkenning of veronachtzaming van de realiteit. Wie ontwapening zegt, denkt dikwijls met name — zo niet uitsluitend — aan beperking of afschaffing van wapens. In feite bestrijkt hetgeen met het eenvoudige woord ontwapening wordt

aangeduid een veel breder terrein van maatregelen. Ik denk allereerst aan maatregelen van wapenbeheersing, die ten doel hebben de bestaande wapens aan banden te leggen en de militaire stabiliteit in de wereld te verhogen terwijl de niveaus van strijdkrachten en wapens niet worden verminderd; ik denk voorts aan maatregelen van wapenbevriezing, van beperkte wapenreducties en van regionale ontwapening, waardoor de bewapeningswedloop belangrijk wordt afgeremd of wapenvoorraden geografisch of functioneel worden teruggebracht; ik denk verder aan maatregelen van initiële of deklaratoire aard, welke aan de wapensituatie materieel weinig veranderen, doch het klimaat voor verdergaande maatregelen kunnen verbeteren.

Tenslotte denk ik aan algemene en volledige ontwapening, waarbij de nationale militaire macht van staten, onder internationale controle, tot een minimum wordt teruggebracht en een VN-vredes-macht zal moeten worden gecreëerd. Het geheel van deze veelsoortige maatregelen valt onder de aanduiding „ontwapening” en behoort dan ook tot het werktein van uw Commissie. Hoe noodzakelijk ontwapening in deze brede zin echter ook mag zijn, het vormt natuurlijk niet een panacee voor de kwalen en risico's van heden en toekomst. Integendeel, men moet zich realiseren dat ontwapening — zeker naarmate het verder voortschrijdt — nieuwe vragen, problemen en tegenstellingen zal oproepen, waarvoor antwoorden en oplossingen moeten worden gevonden, willen tenminste de vrede en veiligheid in een wereld met minder wapens verzekerd blijven. Er zullen in een dergelijke wereld voor staten nieuwe of gewijzigde regels van internationaal gedrag moeten gelden, er zullen afspraken mogelijk moeten zijn over het vreedzaam doorvoeren van veranderingen, want die wereld zal evenmin als de onze statisch zijn, doch in voortdurende beweging, er zal onderkend moeten worden hoe een wereld met minder wapens economisch en sociaal dient worden ingericht en hoe daarin conflicten en tegenstellingen, welke zullen blijven optreden, kunnen worden opgelost of afgezwakt. Dit is

weer een probleem dat niet kan worden losgezien van de noodzaak om de capaciteiten van de Verenigde Naties tot geschillenbeslechting en vredeshandhaving te versterken. Aldus gezien, is er zeker sprake van een innerlijk verband tussen ontwapening en internationale veiligheid en vrede. Het zou onwerkelijk zijn deze zaken te scheiden. In de ontwapeningsnota waarover ik zoëven sprak, is dat verband door de regering ook uitdrukkelijk als uitgangspunt gekozen en is erkend dat de hier geschetste problemen thans reeds onder ogen gezien moeten worden en dat zij ook voor Nederland volop relevant zijn. Het is in overeenstemming daarmee dat de taak van uw Commissie niet beperkt is tot de ontwapenings-problematiek, zoals ik die schetste, doch zich uitstrekt tot het gehele terrein dat ook in de evengoemde nota wordt bestreken. Om die reden is uw Commissie genoemd: „Adviescommissie voor vraagstukken van Ontwapening en Internationale Veiligheid en Vrede”. Na aldus uw arbeidsterrein enigermate te hebben aangeduid en omlind, kom ik tot de derde overweging, welke heeft geleid tot de instelling van uw Commissie. Het is misschien de meest voor de hand liggende overweging. In ons land bestaat in verschillende kring belangstelling voor en kennis omtrent de problemen, welke uw Commissie zal bezighouden. Die belangstelling en kennis wil de regering zich ten nutte maken. Zij moet zich bij verschillende gelegenheden en op verschillende plaatsen uitspreken over deze problemen en kan er slechts van profiteren, indien ook vanuit niet-gouvernementele kring wordt meegedacht en meegesproken over zaken, welke in dit verband aan de orde komen. Ik zou uitdrukkelijk daarbij afstand willen nemen van de nog wel gehoorde stelling als zou een land als Nederland toch weinig of niets kunnen bijdragen op de weg naar nieuwe verhoudingen van vrede en veiligheid in de wereld. Bij de behandeling van de ontwapeningsnota in de Tweede Kamer heeft Minister Luns onderstreept dat er natuurlijk grenzen zijn — mede voortvloeiend uit de zwakke positie welke ons land in de internationale machtsverhoudingen inneemt — aan

hetgeen Nederland op dit gebied kan verrichten, doch dat anderzijds de mogelijkheden van een klein land of kleinere landen tezamen niet alleen door machtsoverwegingen worden bepaald. Zij kunnen immers met goed doordachte adviezen, aanbevelingen, suggesties en voorstellen gehoor vinden bij anderen en aldus een invloed ontwikkelen, welke vruchtdragend kan zijn. Naast macht geldt kwaliteit — aldus is het wel geformuleerd — en het is juist om die kwaliteit uit te breiden en te versterken dat Minister Luns gemeend heeft uw Commissie in te moeten stellen in de zekere verwachting dat uw adviezen het denken en handelen van de regering op het tot uw competentie behorende terrein zullen kunnen verdiepen en stimuleren. Wij realiseren ons intussen dat uw taak in genen dele gemakkelijk is of misschien zelfs wel dankbaar. Dat vloeit niet alleen voort uit de ingewikkeldheid en veelzijdigheid van de problemen, waarmee u in aanraking zult komen, doch zeker ook uit de traagheid en moeizaamheid waarmee in internationale besprekingen en onderhandelingen aan deze vraagstukken wordt gewerkt. Dat kan op momenten ontmoedigend zijn. Daarop zou ik dit willen zeggen. Het is inderdaad gemakkelijk ietwat laatdunkend te oordelen over de lange zich alsmaar voortslepende ontwapenings-onderhandelingen, het is moeilijker — maar niet minder noodzakelijk — te onderkennen dat juist ook dank zij die onderhandelingen het inzicht doorbreekt dat Oost en West een gemeenschappelijk belang hebben bij wapenbeheersing en wapenbeperking; het is gemakkelijk defaitistisch te oordelen over het perspectief dat de huidige internationale besprekingen bieden, het is moeilijker — maar niet minder noodzakelijk — in een bredere internationale context, waarin belangen botsen en tegenstellingen onoverbrugbaar zijn of schijnen, toch de mogelijkheden en wegen te onderkennen in de richting van een beter gefundeerde vrede en veiligheid, het is gemakkelijk om simplistische opvattingen te huldigen over vredesvraagstukken, het is moeilijker — en niet minder noodzakelijk — om deskundig en evenwichtig te oordelen

over vraagstukken die van vitaal belang zijn voor een ieder maar zich niet lenen voor eenvoudige formuleringen en oplossingen. In die zin wens ik u ook gaarne een mate van geduld toe, die zich niet laat ontmoedigen door de traagheid van de internationale onderhandelingen en tegelijk een mate van werkdadigheid, die vasthoudend is vanwege het belang van de vraagstukken, welke u zullen bezighouden. U kunt zich daarbij gesterkt weten door het feit, dat het laatste jaar in de sfeer van de ontwapening een aantal beperkte doch betekenisvolle afspraken en akkoorden kon worden bereikt en dat ook ten aanzien van het probleem van de vredeshandhaving onder de aegis van de VN zeker niet van stilstand mag worden gesproken. Tot slot zou ik nog dit willen zeggen. In ons land heeft de discussie over vraagstukken van bewapening, ontwapening en vrede het laatste jaar een nieuwe impuls gekregen door gedachtenwisselingen en uitspraken uit velerlei kerkelijke en levensbeschouwelijke kring. Ik geloof dat die discussie daardoor rijper en rijker is geworden en aan diepgang heeft gewonnen. Dat moet toegejuist worden, al is het best mogelijk dat niet altijd door iedereen kan of zelfs naar geweten mag worden ingestemd met bepaalde inzichten en standpunten, welke daarbij worden vertolkt. Hoe dit ook zij, ik meen wel dat juist de kerken — maar zij zeker niet alleen — de verdienste toekomt om met nadruk er aan te hebben herinnerd dat niet alleen de nood en belangen van het heden dwingen te zoeken naar nieuwe verhoudingen van vrede en veiligheid, maar vooral ook een op zedelijke beginselen gebaseerde visie op een toekomstige wereld, waarin de mens minder vrees en meer welvaart zal kennen en daardoor vrijer zal zijn. Aldus kan men zeggen dat vrede een opdracht is — een opdracht tot voortgaande vernieuwing van de wereld. In die zin en om die reden was de Encycielik Pacem in Terris van Paus Johannes XXIII dan ook gericht tot alle mensen. Gaarne hoop ik dat u uw werk tegen deze achtergrond en in dit perspectief wilt zien.

Wat via de moderne publiciteitsmedia televisie, radio, kranten en tijdschriften tot ons komt over het privé-leven of zelfs de intimiteit van andere mensen schijnt dikwijls gemakkelijker de aandacht geboeid te houden dan de zaken van algemeen belang, van politieke aard, die de grote verbanden van nationale, internationale en mondiale samenleving betreffen. Het lijkt soms gemakkelijker wat privé is tot een publieke gelegenheid te maken dan het publieke,

PRIVE

algemene of politieke tot de privé-bekommernis van velen. De mens vindt dikwijls gemakkelijker aansluiting bij het privé-leven van de ander, ook wanneer deze niet tot zijn onmiddellijke omgeving behoort, dan bij de vragen van algemeen belang, waarvoor hij met talloos vele anderen een gezamenlijke en daarom weinig spectaculaire verantwoordelijkheid draagt. Zijn eigen verantwoordelijkheid daarin onderkent hij slechts met moeite of in het geheel niet; velen spreekt ze weinig aan. Men kan ze zich slechts door inzicht en inspanning toeëigenen. Aan degenen, die haar ontdekt hebben, geeft het perspectief dat zich dan in hun leven opent een kostbaar élan. Het is al een gemeenplaats op te merken, dat we in een wereld leven waarin de onderlinge afhankelijkheid van alle mensen steeds duidelijker wordt en zich over steeds grotere verbanden uitdijt. De verwevenheid van ons bestaan met dat van mensen, die ver buiten onze onmiddellijke gezichtskring leven, is al een realiteit vóór we er ons rekenschap van geven. Geleidelijk aan wordt de mensheid zich bewust van haar eenheid. De indruk echter, dat de grote internationale verbanden in hun verhoudingen beheerst worden door onpersoonlijke krachten, dreigt het besef voor eigen verantwoordelijkheid daarin te verstikken of te verlammen en te belemmeren, dat de feitelijke eenheid wordt tot een doorleefde, gehumaniseerde eenheid. Men dreigt er blind voor te blijven, dat de opbouw van die wereld een menselijke opgave is, geleid door een idee en een

overtuiging, en niet het resultaat van een natuurnoodzakelijke of zelfs noodlottige ontwikkeling zonder tussenkomst van menselijke beslissingen.

Met het oog op de situatie in Nederland spreekt Dr P. Valkenburgh in zijn sociologische studie „Mensen in de koude oorlog“ (Meppel 1964) over „het gebrek aan politieke belangstelling, dat wel kenmerkend is te noemen voor een land waar politiek met een zeker wantrouwen, zo niet met een zekere minachting, wordt aangezien. Gebrek aan belangstelling voor politiek in het algemeen en voor buitenlandse politiek in het bijzonder“ (O.c. p. 192). Als historische verklaring voor dit verschijnsel haalt hij aan, dat het buitenlandse beleid eeuwenlang bepaald is door de staatsleiding zonder dat volk of volksvertegenwoordiging erbij werden betrokken; deze autoritaire besluitvorming speelt nog steeds door. Hij meent, dat ook het feit dat Nederland nooit voor de noodzaak heeft gestaan een eigen

EN

welomlijnde internationale machtspolitiek te voeren een rol speelt evenals onze neutraliteitstraditie, die maakt dat we ons in het verleden weinig welbewust in het internationale krachtenveld hebben bewogen. Buitenlandse politiek is voor het overgrote deel van de bevolking iets vaags en de kennis daarover afgeleide kennis, die niet op eigen ervaring berust. Buitenlandse politiek is daarom vreemd en véraf. Pas als ze dichterbij komt en b.v. in de vorm van oorlogsdreiging het leven binnendringt, krijgt men er aandacht voor. Maar dan heeft deze aandacht vaak een gespannen en paniekerig karakter.

De zaken en gebeurtenissen uit het dagelijkse leven, waar men persoonlijk veel meer bij betrokken is, zijn wat levendiger en eisen veel meer de aandacht op dan wat men in de kranten leest over politieke zaken, waar men zich slechts zijdelings bij betrokken voelt.

In de moraalprediking worden de gezamenlijke verantwoordelijkheden in de grote nationale en internationale

verbanden nog te weinig benadrukt. Ons zedelijk besef is vaak nog te beperkt tot het morele handelen in de kleine groep, tot de face-to-face-relatie met mensen met wie we onmiddellijk te maken hebben. „Het begrip 'naaste' wordt vrijwel steeds letterlijk geïnterpreteerd, zo niet in ons spreken dan toch in ons handelen“ (Dr J. M. M. De Valk, Dux-nov. 1964 p. 519). Sociologische onderzoeken moeten tot nu toe nog dikwijls de hypothese bevestigen, dat de mens zich in het algemeen weinig gelegen laat liggen aan verantwoordelijkheden buiten zijn directe gezichtskring. Komt dit alleen door de feitelijke politieke structuren en het feitelijke politieke bedrijf, dat weinig tot de verbeelding spreekt? Dr De Valk haalt een aantal voorbeelden aan, die het overwegen waard zijn. Hoe staat men b.v. tegenover het stoffelijk welzijn van de natie in haar geheel? Zou men daarvoor geen aanwijzing kunnen vinden in de houding die men aanneemt tegenover het betalen van belasting. „Daargelaten of het belastingstelsel een rechtvaardige lastenverdeling betekent, en of de bestemming van de gelden ieders instemming kan hebben — het is toch een veeg teken dat een aanzienlijk deel van de staatsburgers in onze moderne democratieën belastingfraude niet als een ernstig vergrijp beschouwt“. Een onderzoek van de Franse socioloog J. Dubergé wees uit, dat slechts 12 procent van de franse belastingbetalers zich op morele gronden tegen belastingontduiking keert. Dan zou men nog

PUBLIEK

kunnen wijzen op de geringe belangstelling die in vele democratische landen bestaat voor het gebruik maken van het stemrecht. In een land als de Verenigde Staten, dat toch zeer democratisch wil zijn, heeft alleen de laatste keer bij de presidentsverkiezingen meer dan 60 procent van de kiesgerechtigden van hun stemrecht gebruik gemaakt. In andere landen is dit percentage dikwijls nog lager, aldus De Valk, behalve in landen waar men zoals in Nederland de opkomstplicht kent. En toch gaat het er

bij de verkiezingen om mensen aan te wijzen of weg te sturen, die namens ons zullen handelen, wier handelen wij mede voor onze rekening nemen, als we niet tegen hen stemmen.

De verwevenheid van ons bestaan met dat van talloze anderen geeft aan ons handelen een draagwijdte, die wij gemakkelijk over het hoofd zien, terwijl ze daaraan toch een bijzondere zin en inspiratie zou kunnen geven.

We moeten nu ook weer niet in het andere uiterste vervallen en uit het oog verliezen, dat het voor de normale mens niet mogelijk is zich voortdurend te interesseren en verantwoordelijk te voelen voor het grote wereldgebeuren, zonder dat dit overspannen en onwerkelijk aandoet; hij kan dan ook het gevaar lopen langs zijn verantwoordelijkheid in zijn onmiddellijke omgeving heen te leven en onbereikbaar te worden voor de mensen daarin. Bij het menselijk bestaan hoort privacy! Er zijn ogenblikken, waarin twee geliefden genoeg hebben aan elkaar. Lichamelijk lijden en felle pijn werpen iemand op zichzelf terug, maken het hem onmogelijk zijn belangstelling wijd uit te strekken. Iemand in groot verdriet vindt niet altijd gemakkelijk aansluiting bij zijn omgeving. Een voorbeeld van een onwerkelijke en overspannen bekommernis om het wereldgebeuren en om de repercussies van zijn persoonlijk handelen daarop geeft Gabriel Marcel in „De mensen contra het menselijke“. Hij vertelt daar, dat hij tegenover een belangrijk denker

PRIVE

zijn bewondering uitsprak voor zoveel jonge christenen die moedig en onder moeilijke omstandigheden grote gezinnen stichtten. Deze antwoordde heftig: „Daarin ligt niets bewonderenswaardigs. Wanneer men kennis neemt van de conclusies van het Amerikaans bureau dat zich bezig houdt met het onderzoek naar de aanwezigheid van grondstoffen in onze wereld, blijkt die vruchtbaarheid die U zo bewondert je reinste waanzin“. Marcel vervolgt dan: „De toneelschrijver, de komische toneelschrijver, die in mij

leeft, bedacht onmiddellijk een jong paar dat bij weet ik welke technici inlichtingen ging inwinnen over de oogstresultaten Zuid-Amerika of Centraal-Afrika, alvorens een kind op de wereld te zetten... Een gezin hoeft niet op planetaire schaal te denken, het behoeft zijn horizon niet in het oneindige te verzetten. Wie het tegendeel denkt, is een technocraat“. Marcel wil uiteraard niet het probleem van de overbevolking verkleinen evenmin als hij wil beweren, dat een gezin niet aan gezinsplanning hoeft te doen.

Omdat wij mensen niet in een eigen klein wereldje leven, maar samen met anderen dezelfde ene wereld bewonen, zijn wij van anderen afhankelijk en voor anderen verantwoordelijk; ik heb verantwoordelijkheden, die ik alleen draag, verantwoordelijkheden, die ik draag met enkele anderen en verantwoordelijkheden tenslotte, die ik draag samen met vele, zeer vele anderen. Ik ben geen heer en meester in mijn

EN

eigen leven. Een eigen wereldje, waarin ik volkomen heer en meester zou zijn, zoals een kind zich dat inbeeldt wanneer het zich thuis terugtrekt in de verborgen plaats, die hij alleen kent en die ontoegankelijk is voor de anderen, kan slechts een schijnwereld zijn opgebouwd uit een mengsel van egoïsme en dagdromerij... „Ik heb het erg goed, ik lig hier uitstekend, ik kijk uit het raam, begrijp niet wat sommige mensen tegen het leven hebben, waarom sommige mensen zich in situaties storten die ze niet de baas kunnen; wanneer je zorgt steeds alleen in omstandigheden te zijn die jezelf hebt uitgezocht, die je zelf zo wilt hebben, zo en niet anders, dan kan er toch niets gebeuren, dan is alles toch altijd uitstekend; natuurlijk, het vereist enige ervaring om te weten wanneer een situatie zich in je nadeel begint te veranderen, om te weten wanneer je met een toestand, een verhouding moet kappen, je vergist je ook wel eens, dan kap je te vroeg, dan maak je iets stuk waar je nog veel goeds van gekregen zou

hebben; dat is het risico, dat je op de koop toe moet nemen in ruil voor een rustig, kalm, zoveel mogelijk ontspannen leven“ (Ewald Vanvugt, „Darwin en gezellen“). Een dergelijke levensvisie doet bekrompen en armetierig aan. Tussen de beide hierboven beschreven uitersten van een overspannen bekommernis om het wereldgebeuren enerzijds en benauwde concentratie op het eigen, onmiddellijke belang moeten we ons evenwicht vinden.

PUBLIEK

Een moeilijkheid, die een daadwerkelijke belangstelling voor het mondiale welzijn of de wereldvrede nog in de weg staat, is deze, dat de mens graag tastbare resultaten ziet: hij werpt niet graag een druppel op een gloeiende plaat. Wat heeft het voor zin, dat ik mij inzet, als ik er niet van kan of mag uitgaan, dat alle anderen hetzelfde willen en doen als ik; dan verlies ik immers de controle over de zin en draagwijdte van mijn inspanningen. Het resultaat van mijn doen en laten heb ik niet in handen, wanneer mijn handelen zich niet richt op levenloze, aan mij overgeleverde materie, maar op vrije mensen en de verbetering van de door hen gevormde samenleving. Het is niet gemakkelijk te geloven in een betere wereld, als er voor het zien van die verbetering geduld nodig is, een lange adem, die rekent met een periode van generaties, en een aandachtige observatie van de tekenen des tijds. Er tintelt iets in onze wereld, dat zich gaat ontvouwen; soms zie je het, soms merk je dat anderen het ook zien. De kans tot herstel, bekering en vernieuwing, die God door vergeving en bemoediging aan ieder van ons persoonlijk geeft, wil Hij ook geven aan de mensheid in haar geheel door al het vallen en opstaan van de geschiedenis heen. De H. Schrift is vol van die lankmoedigheid Gods en de kansen, die Hij de mensheid geeft. Wij zien die kansen nu misschien duidelijker dan de mensen voor ons. Dat wettigt geloof en vertrouwen. Wie dat niet opbrengt is geen realist, maar een cynicus.

L. t. S.

kortsluiting regering kamer

Het Haagse katholieke dagblad Het Binnenhof schreef onlangs: „Het gebeurt niet vaak, maar soms kan men in de

Tweede Kamer constateren, dat een evidente kortsluiting tussen regering en volksvertegenwoordiging is opgetreden. Het verschil tussen de wensen van de Kamer ten aanzien van de omvang van de ontwikkelingshulp en de bedragen, die de Regering uiteindelijk op de begroting heeft uitgetrokken, is hiervan een sprekend voorbeeld.”

Het is waar, deze kortsluiting is er. Een dergelijke kortsluiting is politiek een belangrijke zaak, al worden er misschien weinig kiezers koud of warm van. Maar wellicht is er nog een andere kortsluiting, die nog verontrustender is, de kortsluiting tussen de Regering en de opkomende generatie.

Het vorige najaar hebben de gezamenlijke jongerenorganisaties in Nederland een adres aan de Regering gezonden om de Nederlandse hulpverlening te verdubbelen. Van katholieke kant was het adres o.a. ondertekend door de Katholieke Jeugdraad, door de organisaties van mannelijke en vrouwelijke

tussen en

katholieke arbeidersjeugd en door de Kath. Staatskundige Studiegroepen Federatie. Onder de lijst van ondertekenaars was alleen niet een groep van liberale kant te vinden.

Dit laatste verklaart misschien, waarom de Regering niets heeft gedaan. Want tenslotte moet het geld komen van de Minister van Financiën en ook die is liberaal. Het is echter niet begrijpelijk, waarom op die wijze een kleine partij haar stempel op het regeringsbeleid kan drukken. Daardoor moest wel de kortsluiting ontstaan tussen Regering en Parlement, tussen Regering en jongerenwereld.

In de korte regeringsperiode van president Kennedy was er in onze westelijke wereld dat inspirerende leiderschap, waarin de jonge generatie iets van haar idealen kon terugvinden. Dat is nu, helaas, weer weggefallen. Men klaagt wel eens over de tanende belangstelling van de jongeren voor de politiek. Dat kan moeilijk anders, als de leiding rust, wat gezindheid betreft, in een bejaarden-centrum.

Het is eenvoudig onzin, dat ons land voor de arme landen in de wereld niet meer zou kunnen doen dan op het ogenblik het geval is. In de afgelopen maanden november en december heeft ons volk aan Sinterklaas evenveel uitgegeven als de Regering besteedt aan ontwikkelingshulp. Als men dergelijke cijfers naast elkaar ziet, dan is het eigenlijke vraagstuk niet een vraag van kunnen, maar van willen. Er is altijd een stok om een hond te slaan. In dit geval: er is altijd een verhaal te construeren over moeilijkheden op de betalingsbalans, of soortgelijke gewichtige dingen.

Terecht zijn de Nederlandse jongeren daarvan niet onder de indruk gekomen.

Zolang in de Kamer de discussie over de ontwikkelingshulp nog moest plaats hebben, rekende de Regering voor, dat er een tekort was van 900 miljoen. Toen die discussie achter de rug was, was er plotseling een meevallertje van 300 miljoen. Maar de arme landen profiteerden er niet van.

Het wachten is nu weer op de volgende begroting. Reeds in zijn encycliek Mater et Magistra heeft Paus Johannes een dringend beroep op alle landen gedaan, om gezamenlijk het armoedevraagstuk in de wereld radicaal aan te pakken. Tot nu toe hebben de rijkere landen aan die oproep allemaal slechts heel beperkt gevolg gegeven. Ook Nederland. Ook wij, katholieken.

Velen vragen tegenwoordig: wat hebben kerk en christendom ons nog te zeggen? Vragen we ook wel eens: wat doen we zelf voor kerk en christendom?

In de arme landen van de wereld moet de boodschap van het evangelie tastbaar worden gemaakt niet alleen met woorden, maar ook met daden. Daar ontbreekt nog heel wat aan. En intussen is er het lot van de velen, voor wie iedere menselijke hulp te laat komt.

Het nieuwe adres van de redactie is:

Mr. J. van Gennip (redactiesecretaris)
Stevinstraat 282
s-Gravenhage

Op 19 december j.l. heeft het bestuur van de Duitse Pax Christi een aantal belangrijke verlangens kenbaar gemaakt aan het adres van de Duitse regering en de Bondsdag.

De Bondsregering wordt opgeroepen om ook die slachtoffers van de nazi-terreur, die in landen waren, waarmee de Bondsrepubliek geen diplomatieke betrekkingen onderhoudt, een schadevergoeding toe te kennen, voordat ze allen gestorven zijn.

Daarnaast is het wenselijk, dat ook de Bondsregering gelijk alle andere democratische staten, met Israël diplomatieke betrekkingen aanknoopt.

Met nadruk wordt Regering als Bondsdag opgeroepen het ingaan van de verjaringstermijn voor oorlogsmisdaden op te schorten.

Opmerkelijk is ook het verzoek aan deze beide instanties van de zijde van de Duitse Pax Christi om er voor te zorgen, dat er voldoende maatregelen genomen worden om tegen te gaan, dat Duitse staatsburgers medewerking verlenen aan de bewapening van Egypte. Dit zou bereikt kunnen worden door middel van een algeheel verbod voor Duitsers om hun medewerking te verlenen bij de voorbereiding van aanvalsoorlogen.

De Groep Eindhoven van de Pax Christi-beweging organiseert in de zomervacantie een reis naar Israël, die 5 weken zal duren. Het hoofddoel zal zijn de dialoog „Israël-Christendom“ te bevorderen. Het verblijf in Israël is verdeeld in drie hoofdperiodes. Deze zijn zo gekozen, dat tijdens iedere periode een bepaald facet van dit contact op bijzondere wijze naar voren komt. Iedere deelnemer zal gedurende één week logeren bij een gezin, dat ergens in het land woont om op deze wijze kennis te nemen van de problemen, waarmee de Israëli dagelijks te maken hebben.

Twee en een halve week zal men op een kibboets werken en gedurende anderhalve week zal een rondtocht door Israël gemaakt worden.

De reis staat open voor ieder, die in deze tocht een werkelijke Pax Christi-route ziet. De reis is internationaal.

Voor nadere inlichtingen kan men zich wenden tot het secretariaat van de Israëlreis: D. P. Rookmaaker, Boutenslaan 24, Eindhoven, tel. 04900 - 11851.

UIT DE BEWEGING

De Katholieke Internationale Correspondentie (Correspondence Catholique Internationale) is een van de groeiende activiteiten van de internationale Pax Christi-beweging. Zij biedt aan geïnteresseerden de mogelijkheid om met buitenlanders te corresponderen. In toenemende mate nemen ook belijders van andere godsdiensten (b.v. Mohammedanen en Boedisten) aan de correspondentie deel. Daarnaast zijn er ook een aantal Oost-Europese contacten. Sedert 1963 is een grote actie tot ontwikkeling gekomen om persoonlijke uitwisselingen tussen verschillende landen te bevorderen. Een belangrijke methode hiertoe is het bemiddelen bij het onderbrengen van betalende gasten in een gezinsverband. Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen bij Pax Christi - CCI, Postfach 462, Saarlouis (Deutschland).

Aan de rede van kardinaal Alfrink op het concilie wordt o.a. door het blad van de Oostenrijkse Pax Christi-beweging grote aandacht geschonken. De Oostenrijkse afdeling voerde een actie om haar landgenoten, die als Rodekruissoldaten op Cyprus werkzaam zijn een een kerstpakket te bezorgen. Er werd een correspondentiedienst opgericht om contact te houden met de landgenoten, die zich inzetten in de ontwikkelingslanden.

De Zwitserse Pax Christi-beweging wil in de nazomer van dit jaar vakantiekolonies organiseren voor jongeren, die dit jaar niet aan de eigenlijke vredesroute konden deelnemen.

Men wordt in de gelegenheid gesteld met geestverwanten uit de gehele wereld ca. 10 dagen gemeenschappelijk door te brengen. Er zal van gedachten gewisseld worden over de problemen en de aspecten van de verwerkelijking van de Pax-Christigedachte.

Ook priesters met hun jongerengroepen worden met nadruk uitgenodigd. De leeftijd van de deelnemers moet tussen de zeventien en dertig jaar liggen. Datum: 1-10 september 1965; prijs: 95 Zw. Francs. Aanmelding en nadere inlichtingen bij: Kapelaan Walter Odermatt 6060 Samen Obwalden, Zwitserland.

In het Sheraton-Park Hotel in Washington werd de 37e jaarlijkse conferentie gehouden van de Catholic Association for International Peace. Het thema van de conferentie luidde:

„Bevolkingsgroei: bedreiging van de vrede?”. De bedoeling van de conferentie was om onder de aandacht van de katholieken te brengen de aard van de problemen, die voortvloeien uit de snelle bevolkingstoename in de wereld, de noodzaak van handelen zowel op het terrein van de wetenschap, als in het vinden van maatregelen, en om de Amerikaanse katholieken het besef bij te brengen hoe weinig we weten op een terrein, waarvan we zoveel dienen te weten.

De conferentie beoogde dus hiermee het tot nu toe tamelijk traditionele denken over deze problematiek van de Amerikaanse katholieken te veranderen. Een van de elementaire middelen om een duidelijk besef aan te kweken van de problemen betreffende de mondiale economische en sociale ontwikkeling — inclusief de bevolkingsproblematiek — is een verandering van de tot nu toe gevolgde onderwijsmethode op de middelbare scholen, die steeds beperkt bleef tot wat onderricht over de niet-westerse culturen.

De Catholic Association for International Peace werd opgeroepen zich intensief met deze onderwijsverandering bezig te houden.

Richard K. Gardner, een hoge ambtenaar van het State Department, verklaarde, dat hoe uiteenlopend de opvattingen ook waren van de diverse religieuze en niet-religieuze groeperingen, er overeenstemming heerste over een drietal kwesties:

1. Men is gekomen van een periode,

waarin men twijfelde aan het bestaan überhaupt van een wereldbevolkingsprobleem in een periode, waarin de grote twijfel is wat er aan het onmiskenbare bestaan van dit probleem gedaan kan worden.

2. Er is geen verantwoordelijke groepering, die ongelimiteerde vruchtbaarheid voorstaat.

3. Er is praktisch algehele overeenstemming over het feit, dat de beslissing over een verantwoord gezinsontwerp, slechts door de individuele ouders zelf genomen kan worden.

Naar voren kwam ook, dat geboortebeperving, hoe noodzakelijk ook, geen panacee is. Ten opzichte van het wereldbevolkingsvraagstuk „reageert onze samenleving meer op een hysterische dan op een vastberaden manier”. Datgene wat het huidige katholieke denken nog niet onderzocht heeft, is het naar voren brengen van de natuurlijke plicht van individuen, naties, en de volkerengemeenschap om de bevolkingsuitbreiding te reguleren en te beperken om te vermijden, dat de wereld zo overbevolkt raakt, dat een menswaardig bestaan voor de overgrote meerderheid van de mensen niet mogelijk is. Op deze conferentie werd de jaarlijkse Vredesprijs van de C.A.I.P. verleend aan Sargent Shriver, de oprichter van het Vredescorps.

Praktisch alle Pax-Christiorganen roepen hun lezers op meer aandacht te besteden aan het lot van de buitenlandse arbeiders in hun landen. Met nadruk wordt gewezen op de grote problemen waarmee deze werkers te kampen hebben en de nood, waarin zij feitelijk dikwijls verkeren.

De Duitse Pax Christi-beweging heeft tot nu toe aan bijstand bij projecten van hulpverlening aan ontwikkelingsgebieden en aan beurzen voor buitenlandse studenten 978.916 D.M. uitgegeven.

In New-York zal van 18 tot 20 februari een groot internationaal symposium over **Pacem in Terris** gehouden worden, waaraan o.a. deel zal nemen de heer Oe Thant, secretaris-generaal van de U.N.O.

ABONNEMENTSGELDEN

Zoals op de Contactdag op Bouvigne werd aangekondigd is het ons niet meer mogelijk de exploitatie van het orgaan sluitend te maken zonder verhoging van de abonnementsprijzen.

In 1954 werd de jaarlijkse bijdrage aan de Beweging vastgesteld op f 5,— waardoor men recht kreeg op regelmatige toezending van het blad. De bijdrage was toen gesplitst in f 3,50 voor het blad en f 1,50 voor de Beweging. Reeds jaren lang kon deze splitsing niet gehandhaafd blijven, omdat het blad alles voor zich opeiste, mede doordat de uitgave, vroeger bestaande uit 4 gewone nummers en 4 mededelingenbladen, die veel eenvoudiger van vorm waren, werd gewijzigd in 6 à 7 normale afleveringen. Tenslotte hebben de prijsstijgingen van de laatste jaren het eenvoudig onmogelijk gemaakt de tot nu toe geldende tarieven te handhaven. Met ingang van deze 13e jaargang is de bijdrage aan de Beweging, die recht geeft op regelmatige toezending van het blad gesteld op f 10,—, op welk bedrag aan studerende een reductie van f 2,50 wordt toegestaan. Het D.B. is zich terdege bewust, dat deze verhoging fors is; we verwachten echter, dat de overgrote meerderheid van de abonnees de noodzakelijkheid ervan zal inzien. Van onze kant is de uitbreiding van de redactie een middel om het blad nog meer te doen beantwoorden aan zijn specifieke taak.

WANNEER TE VOLDOEN?

Heel veel abonnees voldoen hun bijdrage aan het eind van het jaar. Tot nu toe gingen we in oktober of november pas herinneringen aan de betalingsverplichting rondzenden. Het gevolg van een en ander is, dat op dit ogenblik meer dan 150 contribuanten hun bijdrage over 1964 nog niet voldaan hebben. Met aandrang

vragen we allen om de betaling niet meer zolang uit te stellen; het zou heel prettig zijn als alles vóór de zomervakantie afgewerkt was.

Onmiddellijk daartegenover moeten we dankbaar melding maken van het feit, dat een even groot aantal abonnees hun bijdrage voor 1965 reeds heeft voldaan. Aan dezen durven we vragen om voor dit jaar te suppleren tot de nieuwe prijs.

COMBINATIE-ABONNEMENTEN

Door uitwisseling met de Franse en Duitse Secties is het mogelijk, dat een beperkt aantal abonnees het Franse resp. Duitse Paxtijdschrift tegen een gereduceerd tarief ontvangt. Voor beide uitgaven geldt een numerus clausus van 50, welk aantal voor het Franse blad is bereikt. Deze toezending is sinds vorig jaar alleen mogelijk in combinatie met een abonnement op het Nederlands tijdschrift.

Voor het Franse blad is de prijs dan f 5,— (voorheen f 4,—) per jaar en voor het Duitse blad f 2,50 (voorheen f 2,—); de prijsverhoging werd veroorzaakt door de stijging van portokosten.

REKENINGEN EN ADMINISTRATIE

Voor alle betalingen kan men gebruik maken van postrekening 59 33 52 t.n.v. Penningmeester Pax Christi te Rotterdam of van onze rekening bij de Nederlandsche Credietbank N.V. te Haarlem, eveneens t.n.v. Penningmeester Pax Christi.

Correspondentie omtrent abonnementen uitsluitend aan de administratie van PAX CHRISTI, Sonostraat 26b, Rotterdam-4, tel. 010-283317.

AGENDA AGENDA AGENDA AGENDA

13 en 14 februari

14-17 april

22-25 april

19-20 juni

Internationale Bestuursraad te Parijs.

Kadercursus op Huize Bergen te Vught.

8ste Voettocht Den Bosch.

6de Voettocht Amsterdam.

Centrum Kontakt der Continenten,
Soesterberg:

6-7 maart

IIIe Weekend over de groeiende inter-
nationale samenwerking.

GERESERVEERD

Bouvigne 1965

Voor de jaarvergadering van de Beweging op 17 januari bleek een buitengewoon grote belangstelling te bestaan. Alle groepen waren vertegenwoordigd.

In de ochtend werd mededeling gedaan van de activiteiten van de Bestuursraad. O.a. kwamen ter sprake een aantal plannen m.b.t. het uitgeven van cahiers, de instelling van een redactiecommissie hiervoor, de wijzigingen in redactioneel opzicht van het Pax-Christi-blad, waarbij ook de wijziging van de abonnementsprijs vermeld werd.

Er werden mededelingen gedaan over de stand van zaken van het werk van de door Kardinaal Alfrink ingestelde Adviescommissie inzake het vraagstuk van oorlog en vrede. Ook de wisseling in de Internationale Bestuursraad werd vermeld. Er werd tevens besloten dat de groepen f 25,— per jaar als bijdrage in de secretariaatskosten zouden afdragen, hetgeen door enkele groepen reeds is geschied.

In de namiddag werd verslag gedaan van de Landelijke Werkgroep door de heer Bos. De werkgroep heeft o.a. een opinieonderzoek gehouden naar vredesinbreng en vredesdenken in „Pax Christi Nederland”.

Het voornaamste vraagstuk, dat de Landelijke Werkgroep besproken heeft, is de kadercursus geweest. Deze kadercursus zal gehouden worden in de Goede Week van 14 tot en met 17 april.

Bijzonder succesvol was het cabaret onder de titel „de Pax van morgen”, een zeer geslaagde variant op de film „Mensen van morgen”. De contactdag werd met een H. Mis besloten.

Pax Christi

Orgaan van de Katholieke
Vredesbeweging in Nederland

Verschijnt 8 maal per jaar

De jaargang begint met januari

Abonnementsprijs: f 10,— per jaar

Voor studerenden: f 7,50 per jaar

Steunabonnement: f 25,— per jaar of meer

Abonnement gaat in na storting

op giro 593352

t.n.v. Penningmeester Pax Christi, Rotterdam

Redactie

Mej. J. v. d. Ven

Dr. H. Brink O.P.

Mr. J. van Gennip
(redactiesecretaris)

L. v. d. Kerkhof

Drs. F. Kho

G. Ruygers

Dr. L. ter Steeg

Drs. B. ter Veer

Redactieadres

Mr. J. van Gennip

Stevinstraat 282

's-Gravenhage

Administratie

Sonostraat 26b

Rotterdam 4, tel. 010-283317

tenten
en
slaap-
zakken

**NEDERLANDSCHE
CREDIETBANK N.V.**

ALLE BANK- EFFECTEN-
en ASSURANTIEZAKEN

Fabriek van
waterdampdicht
verpakkingsmateriaal
en isolerende
bouwpapieren.

**Meuwissen
Industrie N.V.
te Haarlem**

Het volgende nummer verschijnt half april